

**DISQUALIFICATION AS A FORM
OF THE COMPANIES DIRECTORS RESPONSIBILITY**

Hort U. V.

The article is devoted to the research of such form of responsibility of companies directors as disqualification. The essence, legal nature and functions of companies directors disqualification and also mechanism of its realization have been analyzed by the author. A comparative analysis of the legislation of Great Britain and Russia has been conducted.

Key words: directors' responsibility, director, business association, company.

УДК 346. 543: 368

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ:
ПЕРЕХІД ДО ПОПЕРЕДЖУВАЛЬНОГО (ПРУДЕНЦІЙНОГО)
РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

І. Б. Чайкін, кандидат юридичних наук

Науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

Досліджено необхідність переходу до іншої моделі правового регулювання на ринках фінансових послуг. Запропоновано перехід до попереджувального регулювання.

Ключові слова: державне регулювання, ринки фінансових послуг, страхування.

Актуальність проблеми. Сучасні кризові явища в економіці та суспільстві ставлять на перше місце питання державного регулювання економікою. Найбільш уразливими до економічних потрясінь є ринки фінансових послуг. При цьому саме ринок страхових послуг виконує подвійну функцію: з одного боку, він сам підпадає під різноманітні ризики, а з другого — його завданням є захист фінансових ризиків.

Необхідність розроблення зазначеної проблематики зумовлена відсутністю як в дореволюційні часи, радянський період та період трансформації України у світові ринки фінансових послуг комплексних досліджень ринку страхових послуг, оскільки цілком зрозуміло, що за роки незалежності інститут страхування зробив величезний крок у своєму розвитку від державної вузькоспеціалізованої монополії до високотехнологічного ринку.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Загальним питанням правового регулювання страхування присвячено праці А. Граве, В. Грибанова, В. Ідельсона, О. Йоффе, Н. Легздинга, Л. Лунца, Я. Магазинера, В. Мамутова, С. Михайлова, В. Ойгензіхта. Особливе місце у розробленні загальної теорії правової регламентації страхування посідають наукові роботи В. К. Райхера, В. І. Серебровського та А. Манеса.

Формулювання цілей. Метою статті є визначення пріоритетних напрямів розвитку ринків страхових послуг, обґрунтування необхідності державного регулювання страхового ринку, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом в Україні на концептуальному рівні ставиться завдання стосовно переходу до попереджувального (пруденційного) регулювання страхової діяльності. Таку мету заявлено, зокрема, в Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 р. та Стратегічних напрямках діяльності Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України на період до 2008 р. [1].

Зважаючи на курс України, спрямований на приведення законодавства до світових і європейських стандартів, доречно проаналізувати правове регулювання страхового ринку на відповідність зазначеним стандартам. Отже, Міжнародна асоціація органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS) пропонує такі ключові принципи регулювання страхової діяльності.

1. *Умови для ефективного нагляду.* Нагляд базується на політиці, інституційних та законодавчих засадах нагляду за фінансовим сектором, розвиненій та ефективній інфраструктурі фінансового сектору, а також на ефективних фінансових ринках.

2. *Цілі нагляду.* Чітке визначення основних цілей страхового нагляду.

3. *Повноваження нагляду.* Наглядовий орган наділений належними повноваженнями; забезпечений правовим захистом та фінансовими ресурсами для реалізації повноважень і виконання своїх завдань; операційно незалежний і підзвітний у виконанні своїх завдань і функцій; наймає, готує та утримує достатній штат працівників з високим рівнем кваліфікації; забезпечує належне ставлення до конфіденційної інформації.

4. *Наглядовий процес.* Наглядовий орган здійснює свої функції у прозорий і підзвітний спосіб.

5. *Співпраця і обмін інформацією між наглядовими органами.* Наглядовий орган співпрацює та обмінюється інформацією з іншими відповідними наглядовими органами з дотриманням вимог щодо конфіденційності інформації.

6. *Ліцензування.* Для здійснення діяльності страховик повинен отримати відповідну ліцензію у своїй юрисдикції. Вимоги до ліцензування мають бути чіткими, об'єктивними і підлягають оприлюдненню.

7. *Відповідність осіб.* Власники суттєвої частки, члени правління, вищі керівники, аудиторів та актуарії страховика мають відповідати своїм посадам. Ця відповідність передбачає чесність, належну компетентність, досвід та кваліфікацію.

8. *Зміна в контролі і передавання портфеля.* Наглядний орган схвалює або відхиляє пропозиції з придбання суттєвої частки власності або будь-якої іншої частки страховика, внаслідок чого певна особа отримує безпосередній або непрямий контроль над цим страховиком одноособово або ж спільно з іншою особою. Наглядний орган схвалює передавання портфеля або об'єднання (злиття) страхових компаній.

9. *Корпоративне управління.* Концептуальна основа корпоративного управління визнає і захищає права всіх зацікавлених сторін. Наглядний орган вимагає дотримання всіх відповідних стандартів корпоративного управління.

10. *Внутрішній контроль.* Наглядний орган вимагає від страховиків забезпечення належних функцій внутрішнього контролю, які відповідають обсягу та характеру бізнесу. Системи нагляду і звітності дозволяють правлінню і керівництву здійснювати моніторинг і контроль діяльності.

11. *Аналіз ринку.* Наглядний орган користується всіма наявними джерелами і здійснює моніторинг та аналіз усіх чинників, що можуть впливати на страховиків та страхові ринки. Наглядний орган визначає висновки і вживає відповідних заходів.

12. *Звітність органам нагляду і безвиїзне інспектування.* Наглядний орган отримує необхідну інформацію для проведення ефективного безвиїзного моніторингу та оцінювання стану кожного страховика і страхового ринку в цілому.

13. *Виїзне інспектування.* Наглядний орган здійснює виїзні інспекції для перевірки діяльності страховика і дотримання ним законодавчих та наглядових вимог.

14. *Заходи запобіжного та виправного характеру.* Для досягнення цілей страхового нагляду наглядний орган уживає вчасні, відповідні та необхідні заходи запобіжного та виправного характеру.

15. *Застосування санкцій.* Наглядний орган вдається до виправних заходів і в разі необхідності застосовує санкції відповідно до чітких і об'єктивних критеріїв, які підлягають оприлюдненню.

16. *Ліквідація компанії і вихід з ринку.* Законодавча і нормативна основа передбачає альтернативи для впорядкованого виходу страховиків з ринку. Ця основа визначає неплатоспроможність і встановлює пов'язані з нею критерії та процедури. У разі започаткування процедури ліквідації правова основа надає пріоритет власникам полісів.

17. *Нагляд за діяльністю групи.* Наглядний орган здійснює нагляд за страховиками на індивідуальній і груповій основі.

18. *Оцінювання ризиків і управління ними.* Наглядний орган вимагає від страховиків визнавати ризики їх діяльності, оцінювати їх і ефективно управляти ними.

19. *Страхова діяльність.* Оскільки страхова діяльність передбачає прийняття ризиків, наглядний орган вимагає від страховиків оцінювати в перебігу їх страхової діяльності ризики та управляти ризиками, які вони страхують, зокрема через перестраховування. Страховики також повинні мати належні інструменти для визначення адекватного рівня премій.

20. *Зобов'язання.* Наглядний орган вимагає від страховиків дотримання стандартів у створенні адекватних технічних резервів та інших зобов'язань і врахування відшкодування від перестраховування. Він має повноваження і можливість оцінювати адекватність технічних резервів і вимагати в разі необхідності їх збільшення.

21. *Інвестиції.* Наглядний орган вимагає від страховиків дотримання стандартів інвестиційної діяльності. Ці стандарти включають вимоги щодо інвестиційної політики, складу активів, оцінювання, диверсифікації, відповідності активів і зобов'язань за строками і управління ризиками.

22. *Деривативи та подібні зобов'язання.* Наглядний орган вимагає від страховиків дотримання стандартів у використанні деривативів та подібних зобов'язань. Ці стандарти визначають обмеження в їх використанні і вимоги до їх розкриття, а також внутрішній контроль і моніторинг пов'язаних позицій.

23. *Достатність капіталу і платоспроможність.* Наглядний орган вимагає від страховиків дотримання встановленого режиму платоспроможності. Цей режим включає вимоги достатності капіталу і його належних форм, які дають змогу страховику покривати суттєві непередбачені збитки.

24. *Посередники.* Наглядний орган визначає прямо або через нагляд страховиків вимоги до діяльності посередників.

25. *Захист клієнтів.* Наглядний орган визначає мінімальні вимоги для страховиків і посередників щодо роботи з клієнтами у його юрисдикції, у тому числі для іноземних страховиків, які реалізують свої продукти за кордоном. Ці вимоги включають надання клієнтам своєчасної, повної та належної інформації як до укладення контракту, так і до моменту повного виконання всіх зобов'язань за контрактом.

26. *Інформація, розкриття інформації та прозорість відносно ринку.* Наглядний орган вимагає від страховиків своєчасного розкриття належної інформації для забезпечення чіткого розуміння всіма зацікавленими сторонами їх діяльності та фінансового стану, а також для кращого розуміння притаманних їм ризиків.

27. *Шахрайство.* Наглядний орган вимагає від страховиків і посередників уживати необхідних заходів щодо запобігання, виявлення та усунення шахрайства у страхуванні.

28. *Запобігання легалізації (відмиванню) коштів, здобутих злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму.* Наглядовий орган вимагає від страховиків і посередників, як мінімум від тих страховиків і посередників, що пропонують продукти страхування життя або інші види страхування, пов'язані з інвестиціями, вживати ефективних заходів щодо запобігання, виявлення і повідомлення про випадки легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом, і фінансування тероризму відповідно до рекомендацій організації FATF [2].

Сутність викладеного дає підстави виділити як основний напрям вдосконалення правового регулювання страхової діяльності в Україні запровадження системи попереджувального (пруденційного) регулювання, заснованого на врахуванні ризиків та впровадженні заходів щодо їх нейтралізації (принципи 6, 10–16, 19–25, 27 та 28).

Зауважимо, що така система вже успішно діє на спільному зі страховим банківському ринку. Так, у Методичних указівках з інспектування банків «Система оцінки ризиків», схвалених постановою Правління Національного банку України від 15 березня 2004 р. № 104, фактично застосовується попереджувальне регулювання банків на основі визначення ризиків, що загрожують їх діяльності. Отже, Національний банк України, який відповідно до Закону України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг», забезпечує загальний нагляд за діяльністю учасників ринку разом з Держфінпослуг та Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, фактично запровадив таку систему.

Роберт Хобарт у зв'язку з цим відзначає недоліки страхового нагляду, що базується на дотриманні вимог, а саме: а) страхові компанії здебільшого знаходять способи обходу деталізованих норм. Так, в Україні певні компанії використовують кошти статутного фонду для надання безвідсоткових позик власникам компанії, роблять короткострокові запозичення коштів напередодні подання звітності до Держфінпослуг для здійснення інвестицій в активи на підтримку технічних резервів, продаючи після дати звітності ці активи і повертаючи кредити; б) деталізовані правила та нормативні положення застарівають через динамічний розвиток страхової галузі, починаючи шкодити учасникам ринку страхових послуг; в) нагляд, що базується на дотриманні вимог, передбачає залучення значної кількості працівників для перевірки дотримання чинних вимог [2].

У той же час серед переваг пруденційного нагляду Р. Хобарт відзначає: а) такий нагляд вимагає більшої підзвітності та відповідальності з боку директорів і керівництва страхової компанії, а це розглядається як перевага, оскільки порівняно з посадовцями наглядових органів такі особи, вочевидь, мають більше знань і досвіду для прийняття операційних рішень щодо діяльності страхової компанії; б) нагляд на основі ризиків є більш активним, оскільки він вима-

гає від компаній визначення тієї чи іншої політики, контролю і процедур для подолання різних ризиків, з якими стикається компанія. Пруденційна політика, контроль і процедури, спрямовані на управління ризиками, як правило, перешкоджають розвитку високоризикових ситуацій [2].

Дотримуючись тієї ж самої думки, зазначимо додаткові переваги попереджувального нагляду: а) такий підхід до державного регулювання страхової діяльності дає змогу швидко реагувати на зміну тенденцій ринку шляхом надання Держфінпослуг права вносити зміни до нормативних документів стосовно контролю за діяльністю страхових компаній; б) підхід на основі ризиків є більш характерним для ринкових умов і більш ефективним та зрозумілим для страхових компаній, оскільки вже використовується при проведенні ними страхування інших учасників ринку. Таким чином забезпечується паритет у внутрішній і зовнішній діяльності професійних учасників страхових ринків. Одночасний перехід до діяльності, заснованій на ризиках, як при здійсненні власної діяльності страхових установ, так і для регулювання страхової діяльності страхової компанії, дозволить зробити ринок більш конкурентним; в) система пруденційного нагляду передбачає при регулюванні врахування тих параметрів, що при системі дотримання правил залишаються поза увагою, проте мають іноді визначальний характер. Серед таких показників: кількість ризику, тобто рівень або обсяг ризику, на який наражається страхова установа; якість управління ризиком, тобто наскільки добре здійснюються виявлення, вимірювання, контроль та моніторинг ризиків; сукупний ризик, тобто узагальнений висновок, який відображує рівень занепокоєння органів нагляду, зважаючи як на кількість ризику, так і на якість управління ним, з урахуванням відносного значення кожного з цих аспектів. Такий підхід дає можливість виявити недоліки діяльності страховиків на ранніх етапах виникнення.

Висновки. З цією метою пропонуємо внести зміни до ЦК, ГК, законів України «Про фінансові послуги та державне регулювання послуг», «Про страхування» щодо переходу на загальну систему страхування та регулювання страхової діяльності на основі ризиків.

Подібний нагляд пропонуємо здійснювати на основі наведеної вище класифікації, а саме визначення загальної (сукупної) оцінювання ризику на підставі якісного та кількісного критеріїв за такими ризиками, як кредитний, зміни процентної ставки, ринковий, валютний, операційно-технологічний, репутації, юридичний, стратегічний, надмірного регулювання, ліквідності.

Іншим важливим питанням залишається капіталізація страхового ринку, введення засад приватного регулювання шляхом залучення до нагляду саморегулюючих організацій і гарантування страхових вкладів та виплат.

На нашу думку, вирішенню цих завдань може сприяти створення багаточільових саморегулюючих організацій. Так, відповідно до ст. 32 Закону Укра-

їни «Про страхування» Кабінет Міністрів України може приймати рішення про створення фондів страхових гарантій за напрямками страхування. Створення такого фонду страхових гарантій для додаткового забезпечення страхових зобов'язань страховиків, що діють на ринках фінансових послуг, допомогло б зміцнити довіру до таких видів страхування та забезпечити інтереси страховиків при настанні катастрофічних і великих ризиків.

На підтримку цієї пропозиції можна навести позитивний приклад, запроваджений Указом Президента України від 20 травня 1999 р. «Про створення кредитно-гарантійного закладу для підтримки малого і середнього підприємництва». Було створено закрите акціонерне товариство «Кредитно-гарантійна установа», яке надавало суб'єктам господарювання консультаційні послуги з господарської діяльності, а комерційним банкам — гарантії щодо повернення наданих кредитів. Одним з недоліків його діяльності була обмеженість власних фінансових ресурсів, через що можливість надання гарантій дещо обмежувалася [3].

На суміжному з страховим банківський сектор додатково захищає своїх учасників від таких утрат шляхом формування додаткового резерву відповідно до Положення про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих утрат за позиками комерційних банків, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 27 березня 1998 р. № 122. Інтереси вкладників комерційних банків захищаються також створенням Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, запровадженого окремим законом [4]. На основі цього ми переконуємося в бінарному захисті вкладників банків приватноправовими і публічно-правовими заходами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Стратегічних напрямів діяльності Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України на період до 2008 р. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 5 квітня 2005 р. № 3841.

2. Хобарт Роберт Дж. Концептуальна основа страхового нагляду в Україні: Порівняння ключовими принципами Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю / Роберт Дж. Хобарт.

3. Евдокимов Ф. И. Учет риска в экономических расчетах / Ф. И. Евдокимов, М. П. Зборщик, М. Э. Граф // Уголь Украины. — 1997. — № 7. — С. 6–8.

4. Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 20 вересня 2001 р. // Відом. Верхов. Ради України. — 2002. — № 5. — Ст. 30.

**ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА В СФЕРЕ ПРАВОВОГО
РЕГУЛИРОВАНИЯ РЫНКОВ СТРАХОВЫХ УСЛУГ:
ПЕРЕХОД К ПРЕДУПРЕЖДАЮЩЕМУ (ПРУДЕНЦИОНАЛЬНОМУ)
РЕГУЛИРОВАНИЮ СТРАХОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.**

Чайкин И. Б.

Исследована необходимость перехода к другой модели правового регулирования на рынках финансовых услуг. Предложен переход к предупредительному регулированию.

Ключевые слова: государственное регулирование, рынки финансовых услуг, страхование.

**STATE POLICY OF LEGAL REGULATION OF INSURANCE
MARKETS: TRANSFORMATIONS FROM PRUDANTIONAL
REGULATION OF INSURANCE ACTIVITY.**

Chaikin I. B.

The article is devoted to research for necessity transformations to another legal regulation in the sphere of financial markets. Necessity of fundamental reform of the finance insurance law of Ukraine is argued and its concept is offered.

Key words: legal regulation, financial markets, insurance.

УДК 346. 3:613/614

**АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО
ВПЛИВУ НА РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН
У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

В. М. Пашков, кандидат юридичних наук, доцент

*Полтавський факультет Національної юридичної академії України
імені Ярослава Мудрого*

Досліджено аксіологічні засади господарсько-правового впливу на регулювання відносин у сфері охорони здоров'я при здійсненні господарської діяльності.

Ключові слова: сфера охорони здоров'я, учасники суспільних відносин, некомерційна господарська діяльність.